

СТАНОВИЩЕ

от **доц. д-р Палмира Легурска**, член на научно жури,
за дисертационен труд за придобиването на образователната и научната степен
„Доктор” в научната специалност: 05.04.17 *Български език* по професионално
направление 2.1. *Филология*

Автор на дисертационния труд: **Цветелина Георгиева Ангелова**

Тема на дисертационния труд: *„Названия на състояния и процеси, отразяващи
репродуктивните функции на жената в българския език”*

Научен ръководител: **доц. д-р Борислав Попов**

Според заповед №1354 от 22.06.2018 г. съм определена в състава на научното жури за осигуряването на процедура по защита на представения от Цв.Георгиева дисертационен труд за придобиване на образователната и научната степен „доктор” по специалността Български език (професионално направление Филология).

1. Кратки биографични данни.

Цветелина Георгиева Ангелова е родена през 1989 в Благоевград. Завършила е бакалавърска степен Българска филология в ЮЗУ „Неофит Рилски“ и магистратура по Журналистика. Била е редовен докторант в Катедрата по български език в периода 2014 – 2018. Автор е на няколко публикации и има втора награда за участие в Деветите национални филологически четения на студенти и докторанти „Югозападен университет 2015“, проведена на 11.05.2015 г.

Докторантката е представила материалите по процедурата на защитата на хартиен носител – дисертационен труд, автореферат на дисертационния труд; на електронен носител: автобиографична справка; три публикации по дисертацията.

Представените документи очертават Цв. Ангелова като квалифициран специалист по български език.

Дисертационният труд е с общ обем 346 с., в това число Първа част «Увод» : – 25 с.; втора част «Теоретичен модел на изследването» /25 -104 /; трета част «Лексикално-семантична класификация на названията» /104 – 215 /; четвърта част «Механизъм на словобразуването» /215 - 319/; пета част «Заключение» /319 -324/; шеста част Съкращения и Библиография.

Авторефератът е с обем 63 с.

2. Актуалност на разработвания проблем.

Предмет на изследване в дисертацията са функционалните състояния на жената (девственост, менструация, бременност и раждане) в българския език.

Работата се базира на няколко разработки, в които намират място определени названия на даденото ономаσιологично поле, от които авторката черпи материал, но и обособява свой предмет на изучаване. Това е «Човешкият живот - раждане, сватба, погребение. Тематичен речник на българската семейна обредност», С., 2012, където автор на раздела «Раждање» е П.Легурска (Легурска 2003, Легурска, Павлова, Китанова 2012). Тази работа извежда тематичния подход за изследване на явленията, като определя дадени ключови думи, конструиращи семантичното пространство, и географското им разпространение. Работата на Холиолчев 2013, в която се прави словообразователен анализ на диалектното разпространение на четири основи: **род,-;** **рожд,-**, **доби/ü/** и гръцката заемка **лехуса**. Изследователското поле е обогатено и от приноса на Н.Павлова 2012, изясняващ народните термини, свързани с названията на млади жени и мъже преди женитбата и някои следсватбени номинации от различни райони на българското землище. Разгледани са още табуистичните названия и евфемизмите за дадените състояния на жената от работите на Б.Попов, М.Младенов, В.Лачева: етнографски изследвания на Д.Маринов, М.Арnaudов, Хр.Вакарелски, Ст.Генчев, Н.Колев, М.Василева, Е.Цонева. Като ексцерпира материал от тези изследвания и речници, дадени в списък на Източниците в раздела Съкращения, Цв.Георгиева определя характера на разработката си като интердисциплинарна. В нея се разглежда материал от словното богатство на българските говори и книжовния език, като се отделя *главна ос* на изучаването им – *лингвистичната*: лексикално-семантичната и словообразователната, допълнена от тематичната, лингвокултурната и етноложката.

За да бъде адекватен този подход следва да се отчитат разликите между тематичното и идеографското *подреждане на дадена ономаσιологична зона*. *Идеографското* изучаване се реализира чрез цифров код в рамките на затворената зона на изследвания материал. *Тематичният* подход предполага отвореност на изследването както при набирането на нови лексикални елементи за анализ, така и в нарастването на метаезиковата ономаσιологична зона в тълкуванията на думите.

Комбинираният подход към езиковия материал определя иновативния характер на дисертацията.

3. Съдържание на дисертационния труд.

Работата е осъществена в четири части: първа или уводна: обект, предмет, цели и задачи на изследването; втора: теоретичен модел на изследването; трета: лексикално-семантична класификация на анализиранията названия; четвърта: изучаване на механизма на словобразуването в дадената област.

Подобна композиция на работата успешно обслужва поставената цел от докторантката: с. 8: «да представи и анализира лексикалните единици от българските народни говори като система от елементи, обединени тематично от семантиката на състоянията и процесите, отразяващи репродуктивните способности на жената в българския език».

Основни изследователски процедури са ексцерпирането и класифицирането на езиковия материал по номинационни признаци, както и словообразователният анализ на съответните номинации. Към избрания лингвистичен скелет, Ангелова въвежда и етнографски свидетелства, свързани с редица обичаи, посветени на жената в българската народна култура. На тази база може да бъдат забелязани и ред етнологички аспекти, които вероятно ще бъдат разгърнати в следващи работи. Така че се извеждат следните типове информация и анализи за названията – семантична класификация на лексикалните единици по номинационни признаци на базата на вътрешната им форма, посочва се географският ареал на означенията, където това е възможно, дават се етнографски данни, въвеждащи етнокултурна специфика. Словообразователната характеристика се прави по типове и модели, адекватни на съществуващите работи в българската изследователска практика.

Отделно Ангелова се спира на възможните методи и подходи при анализа на дадените явления, в рамките на които тя обособява своя подход на изучаване /с.25 – 103/. Макар и доста пространна, тази част на работата показва лингвистичната грамотност на авторката, която не възпроизвежда готови работи и моменти от тях, а показва преработено осмисляне на лингвистичните текстове от българската и чуждестранната наука.

Теоретичните точки са разгледани в следния ред – лексикална системност на езиковите единици, с които се означават физиологичните състояния на жената, отделят се и класификационните признаци на понятийно-семантичните категории, изучават се езиковите номинации, ономазиологичната структура на отделната дума, свързана с посочените физиологични състояния на жената с очертан формално-граматичен израз, лексикално-семантичен аспект, вътрешна форма на думата, езикова мотивираност на изследвания материал; видове езикови номинации – първични и вторични и др.

Отделно се обръща внимание на произхода на изучаваните номинации, възникнали на родна почва като табуистични (възглед на Б.Попов 2001/2002) и впоследствие евфемизирани. Обсъждат се заемките от латински, турски, гръцки, цигански и пр. езици, допълващи изучаваната картина.

Обособени са лексикално-семантичните отношения между ексцерпираните названия – синонимия, антонимия, отделни типове лексика според сферата на употребата ѝ.

По-нататъшната разработка на лексикално-семантичните характеристики се прави в четири симетрични части: названия за девственост и загуба на девствеността в българския език; названия за менструация и за жена без менструален цикъл в БЕ; названия за бременност и бременна жена в БЕ; названия за раждане и жена родилка в БЕ, групирани всички по номинационни признаци и придружени с излагане на някои вярвания в народната култура, свързани с тях.

Анализът е базиран върху схващанията на М.Попова за номинацията и ономасиологичната дефиниция, изложени в книгата ѝ «Теория на терминологията» /2012/.

Установяването на система от понятия във всяка подобласт се смята за една от основните изследователски задачи на дисертацията и оформянето им в отделни изследователски области. Прилага се ономасиологичен поход и се прави групиране на названията по номинационни признаци. Така например:

- ‘жена, която вече е родила’ по номинативен признак ‘раждане’, например **родилка** и др.
- ‘жена, която кърми’ по признак ‘кърмене’ – **кърмачка** и др.
- ‘жена, която ражда за първи път’ – номинативен признак ‘първи път’ – **първеския** и др.
- ‘жена, която лежи’ по признак ‘лежане’ – **лехуса** и пр.

След всяка отделна подобласт следват изводи и обобщения, като се отделят и формулират отделни етнолингвистични и етнокултурни особености, произтичащи от изведените мотивологии на съответната подобласт.

Четвъртата самостоятелна част на изследването е посветена на механизма на словообразуването на изучаваните лексикални единици по групи, като се прилагат последователно теорията на Милош Докулил за словообразуването като тип лексикална морфология (приложена за съществителните имена) и разработената от Иван Кочев теория за ономасиологичната структура (приложена за прилагателните имена и

глаголите Кочев 1969, 1971), посочено на с 102 и 325 от дисертацията. Тук е редно да се изложи по-подробно приносът на Иван Кочев за българския език.

4. Библиографска осведоменост по проучвания проблем.

Работата завършва с библиография от 209 единици, която може да бъде оценена като достатъчна. Библиографията се използва съдържателно в изложението, от което прозира грамотното отношение на докторантката към изследваните въпроси. Бих препоръчала да се добави монографията на П.Пехливанова „От мотивираност към производност и обратно”. Велико Търново, 2014, учебникът на Т.Ив.Живков „Увод в етнологията, С.2000; както и разработките на О.И.Блинова. Мотивология и ее аспекти, Томск, 2001, Явление мотивации слов. Лексикологический аспект. М., 2011.

Изложението на дисертацията показва, че подходите от изброените книги са познати съдържателно, но вероятно са пропуснати при съставянето на библиографията на дисертацията.

5. Методология на изследването.

Докторантката познава и умело прилага в работата си отделни лингвистични методи – описателен, сравнително-исторически, ареален, част от методиките на етнолингвистичния анализ, някои количествени методи, методиките на словообразователния анализ по М.Докулил и И.Кочев, методиките на ономасиологичен анализ на термините и изработването на ономасиологични дефиниции и съответните названия.

Общият характер на методологията в изследването е лингвистичен с елементи на етнолингвистични ракурси, когато се извеждат етностереотипи, характерни за българския език.

6. Научни приноси на дисертационния труд.

Формулираните приноси моменти в дисертацията изразяват кратко и точно постигнатите изследователски цели на изложението. Разгледаните номинации за репродуктивните функции на жената в БЕ се осъществяват в пресечната точка на лексикологията и словообразуването и чрез възможното им влияние в определени обреди очертават и зоната на етнолингвистиката. Обединен е ексцерпираният материал от цитираните източници (на материал) и са изведени нови оси на изучаването му - ономасиологичен подход и анализ на ономасиологичната структура по съответния термин според тълкуването му. Семантичната класификация на лексикалните единици и понятийно-семантичната класификация според разбирането на М.Попова, насочени

към очертаването на етнокултурната специфика на изследваните лексикални единици могат да се смятат за самостоятелна база данни в тази област. Изучени са мотивационните номинативни признаци, които насочват изследването към някои общолингвистични изводи и зоната на общото езикознание, както и към лингвокултурологията и етнолингвистиката.

Отделно разработеният словообразователен анализ оформя самостоятелна дисертационна зона на изследването. Дисертацията би могло да се състои от теоретичната и лексикално – семантичната част и да се смята за достатъчна.

Работата е полезна за общата семасиология на БЕ, теорията на терминологията, словообразуването и др.

7. Практическа значимост на дисертацията.

Резултатите са приложими в лексикографията, обучението по български език като роден и чужд.

Допълнителното разгръщане на изследването от лингвистично към етнокултурно в следващи работи на авторката ще го поставят в зоната на психоллингвистиката, етнолингвистиката, етнопсихолонгвистиката и други интердисциплинарни зони.

Работата може да послужи за база данни за компютърно прилагане.

В работата прозират вещите насоки и компетентност и грижовното отношение на научния ръководител доц. д-р Б.Попов.

8. Критични бележки и препоръки.

При подготовката на работата за печат е желателно да се проверят отново цитиранията в работата, като тя се избави от неточните.

Така например в автореферата на с.10 е даден неточен цитат от увода на Речника на българската семейна обредност (Легурска, Павлова, Китанова 2012). На с. 24 е цитиран същият речник, но на посочената страница в Речника липсва този момент.

Благоприятно впечатление от друга страна прави точното цитиране на примерите от източниците на материал (например Легурска. Раждане. 2012).

Имам два въпроса към докторантката за устно обяснение:

1. Каква е разликата между лексикалното и словообразователното значение на изследваните единици в дисертацията.
2. Каква е разликата между научните термини и термините на народната култура.

Добавянето на тези пояснения би очертало по-ясно и точно необходимостта от различни разработки в дадената изследователска област.

9. Публикации по темата на дисертационния труд.

По работата се прочетени три доклада на конференции, които са оформени като статии и са самостоятелни и обогатени съдържателно текстове.

10. Заключение.

Авторефератът по съдържание и форма напълно отговаря на текста на дисертацията.

Давам положителна оценка на предложения дисертационен труд и смятам напълно убедено, че научното жури може да присъди на Цветелина Георгиева Ангелова образователната и научната степен „доктор”.

3 септември 2018 г.

Изготвила становището:

/доц. д-р Палмира Легурска/